

Türkiye İş Gücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacılar

Syrian Asylum Seekers in the Turkish Labor Market

Mehmet Dikkaya¹ ve Selin Dinçer²

¹Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mdikkaya@kku.edu.tr, OrcidID: 0000-0002-5923-3787
²Öğretim Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, selindincer@kku.edu.tr, OrcidID:0000-0003-3233-493X

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

*Suriyeli Sığınmacılar,
Türkiye,
İş Gücü Piyasası*

Makale Geçmişi:

*Geliş Tarihi: 8 Mart 2023
Kabul Tarihi: 13 Haziran 2023*

ARTICLE INFO

Keywords

*Syrian Asylum Seekers,
Turkey,
Labor Market*

Article History:

*Received: 8 March 2023
Accepted: 13 June 2023*

ÖZET

Türkiye’de sayıları 4 milyona yakın olan Suriyeli nüfusun iş gücü piyasasına katılımları ve ekonomik entegrasyon süreçleri Türkiye’de iş gücü arzını, gelir dağılımını, ülke içerisinde yaşanan ekonomik hareketliliği ve iş gücü piyasasına ilişkin dengeleri etkilemektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasında görünimleri kayıt dışı istihdam, işsizlik, düzensiz göç, ücretler ve çalışma koşulları ekseninde mevcut veriler ve yapılan çalışmalar ışığında ele alınmıştır. Çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de iş gücü piyasasına katılım sağlamaları ile birlikte Türkiye iş gücü piyasasında yaşanan olumlu ve olumsuz değişimlerin değerlendirilmesi, Suriye göçünün Türkiye’nin iş gücü piyasasında ortaya çıkardığı sorun alanları ve bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de iş gücü ve istihdama erişimleri karşısında sosyal, ekonomik ve yasal engellerin varlığı tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların özellikle kayıtlı istihdama erişimlerinde karşılaştıkları bu engeller Türkiye iş gücü piyasasında düşük ücret, emek sömürsü, güvencesiz çalışma koşulları, kayıt dışı istihdamın genişlemesi gibi birtakım sorunları beraberinde getirmekte ve Türkiye ekonomisi bakımından bu sorunların derinleşmesine sebep olmaktadır.

ABSTRACT

The participation of the Syrian population, whose number is close to 4 million in Turkey, in the labor market and their economic integration processes affect the labor force supply, income distribution, economic mobility within the country, and the balance of the labor market in Turkey. In this direction, in this study, the appearance of Syrian refugees in the labor market is discussed in light of available data and studies on the axis of unregistered employment, unemployment, irregular migration, wages, and working conditions. The study, it is aimed to evaluate the positive and negative changes in the Turkish labor market together with the participation of Syrian refugees in the labor market in Turkey, to evaluate the problem areas that Syrian migration has caused in Turkey’s labor market and to evaluate the solution proposals for these problem areas. In the study, it has been determined that there are social, economic, and legal barriers to Syrian refugees’ access to labor and employment in Turkey. These obstacles that Syrian refugees face, especially in their access to registered employment, bring along some problems such as low wages, labor exploitation, insecure working conditions, and the expansion of unregistered employment in the Turkish labor market and cause these problems to deepen in terms of the Turkish economy.

Tunus'ta 2010 yılında başlayan iç savaş ve karışıklıklar kısa süre içerisinde Suriye'ye de sıçramış, birçok Suriyeli savaş sebebiyle ülkesini terk ederek Türkiye başta olmak üzere komşu ülkelere sığınmıştır. Adına paradoksal biçimde "Arap Baharı" denilen bu gelişmelerin Orta Doğu'nun tam ortasındaki bir uzantısı olarak Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş halen devam etmekte, küresel sistemde yer alan birçok devletin müdahil olmasıyla konu içinden çıkılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacı krizi, artık tüm dünyayı ilgilendiren, önemi ve görünürlüğü artan güncel bir konu haline gelmiştir. Türkiye, savaşın başladığı 2011 yılından günümüze kadar olan süreçte üzerine düşen sorumluluğu fazlasıyla yerine getirmiş, 4 milyona yakın Suriyeliye kapılarını açarak "en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke" konumuna gelmiştir. Geçici koruma statüsü ile Türkiye'ye kabul edilen Suriyelilerin ülkelerinde savaş ve belirsizliğin devam etmesi üzerine Türkiye'de kalıcı duruma gelmeleri, Türkiye'nin başta ekonomik olmak üzere sosyal, siyasi ve toplumsal birçok sorun ile karşılaşmasına sebep olmuştur.

Orta Doğu'da meydana gelen çatışmaların fitilinin, 2010'da Tunus'ta uzun süre işsiz kalan ve ekonomik sorunlar yaşayan bir gencin kendini yakması sonucu ateşlendiği dikkate alınırca sığınmacıların göç ettikleri ülkeye ekonomik entegrasyonu o ülkede ortaya çıkabilecek birçok sorunun önüne geçebilecek görünmektedir. Nitekim ekonomik ve siyasi sebeplerin belirleyici olduğu Tunus'ta başlayan ufak çaplı eylem ve ayaklanmalar kısa süre içerisinde Mısır, Cezayir, Lübnan, Suriye gibi diğer Orta Doğu ülkelerine de yayılmış, neredeyse tüm Orta Doğu'yu etkisi altına almıştır. Bölgede bulunan milyonlarca insan, sığınmacı statüsünde ülkesini terk etmiş veya yerinden edildiği için ayrılmak zorunda kalmış, bölgede kitlesel göç hareketleri yaşanmaya başlamıştır. Çalışmada kayıt dışı istihdam, işsizlik, düzensiz göç, ücretler ve çalışma koşulları gibi ekonomik göstergeler dikkate alınarak Suriyeli sığınmacıların Türkiye iş gücü piyasasında genel görünüşleri, Suriyeli kaynaklı kitlesel göç hareketliliği sonucu yaklaşık on iki yıllık süreçte Türkiye iş gücü piyasasında yaşanan değişimler ve ortaya çıkan sorun alanları üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına etkileri üzerine yapılan çalışma sayısı oldukça fazladır. Bu çalışmaların büyük kısmı Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına bölgesel etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. 2011 yılından günümüze sayıları devamlı artan ve Türkiye'nin tüm şehirlerine yayılmış durumda olan Suriyeli sığınmacıların Türkiye iş gücü piyasasında genel görünümü, ortaya çıkardığı sorun alanları, çözüm önerilerine ilişkin genel ve bütüncül yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu anlamda çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada öncelikle uluslararası göçe dair kavramlara yer verilecektir. Daha sonra Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketleri ekseninde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de mevcut durumları, yasal statüleri, iş gücü piyasasına katılımları ve çalışma haklarına ilişkin hukuksal arka plan ele alınacaktır. Son olarak işsizlik, kayıt dışı istihdam, düzensiz göç, ücretler ve çalışma koşullarına ilişkin güncel veriler ve yapılan çalışmalar ekseninde Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına olumlu ve olumsuz etkileri ele alınarak, yaklaşık 12 yıldır Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen kitlesel göç hareketlerinin Türkiye'nin iş gücü piyasasında ortaya çıkardığı sorun alanları ve bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerileri üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

1. ULUSLARARASI GÖÇ: KAVRAMSAL ARKA PLAN

Tarihsel süreç içerisinde birçok farklı şekil ve sebeplerle gerçekleşen, bireylerin hayatının bir parçası olan göç olgusunun modern dönemde görünürlüğü giderek artmaya başlamıştır. Özellikle 1990 yılından günümüze kadar geçen süreçte göç bireyleri ve küresel sistemin aktörleri olan devletleri derinden etkileyen, çok taraflı, karmaşık bir olgu haline gelmiştir. 21. yüzyılda küresel sistem içerisinde çok taraflı görünümü ile göç artık kaçınılmaz bir niteliğe bürünmüştür (Battur, 2021).

Göç, bir yerden başka bir yere hareket etmeyi ifade etse de aslında daha karmaşık olan, sebep ve sonuçları bakımından sosyal, siyasi, ekonomik, psikolojik, kültürel yönleri olan bir süreci içermektedir. Göç tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, iktisat gibi birçok bilim dalının çalışma konusu içerisinde yer aldığı için tek bir göç tanımı üzerinde uzlaşmak mümkün değildir.

Özyakışır (2013: 7) göçü, "İrادی veya gayriiradi olarak sosyo-kültürel, ekonomi-politik ve toplumsal-çevresel faktörlerin etkisiyle bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine kalıcı veya geçici olarak yapılan yer değiştirme eylemi" olarak ifade etmiştir. Lee ise (1996: 16) göç kavramına "Nüfusun kalıcı veya yarı kalıcı olarak yer değiştirmesi" olarak ifade etmiştir.

Türk Dil Kurumu'na göre göç; "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

Göçmen, sığınmacı, mülteci, vatansız, yerinden edilmiş gibi kavramlar göçe ilişkin oldukça karıştırılan, birbirinin yerini kullanılan kavramlardır. Sığınmacı (asylum seeker) başvuru yaptığı ülkede ilgili makamlarca başvurusu bir sonuca bağlanmamış, uluslararası koruma arayan bireyleri ifade etmektedir. Her sığınmacı mülteci olarak ifade edilemez ancak her mülteci göç sürecinin başlangıcında mülteci statüsü elde edene kadar sığınmacı olarak ifade edilebilir (Barışık, 2020: 15-16).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde zaman ve coğrafi kısıtlama ile mülteci tanımı yapılmaktadır. Sözleşmede yer alan "1951 yılından önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" şeklinde yapılan zaman kısıtlaması Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü'nde kaldırılmıştır. Coğrafi kısıtlama ise yine Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü'nde taraf olan ülkelerin isteğine bağlı olacak şekilde kaldırılmıştır (Dost, 2014: 36).

2022 Dünya Göç Raporu verilerine göre 2020 yılında 20,7 milyonu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) kayıtlı, 5,7 milyonu ise Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı'na (UNRWA) kayıtlı olmak üzere tüm dünyada 26,4 milyon mülteci bulunmaktadır. Yine Dünya Göç Raporu verilerine göre 2020 yılında dünyada 4,1 milyon sığınmacı bulunmaktadır (Dünya Göç Raporu, 2022: 45).

Göç Terimleri Sözlüğüne göre (IOM, 2009: 22) göçmen (migrant) kavramı şudur;

"Kişisel rahatlık" amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır".

2022 Dünya Göç Raporu verilerine göre 1970-2020 yılları arasında uluslararası göçmen sayısı Tablo 1'de yer almaktadır. 2010 yılında Orta Doğu'da Tunus'ta başlayan ve kısa süre içerisinde Libya, Mısır, Suriye gibi diğer ülkelere de yayılan Arap Baharı süreci olarak adlandırılan iç savaş, ayaklanma ve şiddet olayları sonucu Orta Doğu'dan dünyanın diğer ülkelerine kitlesel göç hareketliliği başlamıştır. Bu süreçte yaşanan kitlesel göç hareketliliği uluslararası göçmen rakamlarına da yansımıştır. Arap Baharı sürecinin başlangıcını oluşturan 2010 yılında dünyada uluslararası göçmen sayısı yaklaşık 221 milyon olarak görülmektedir. Arap Baharı olaylarının şiddetlenerek devam ettiği ilerleyen süreçlerde, 2015 yılında uluslararası göçmen sayısı 248 milyona, 2020 yılında ise 281 milyona ulaşmıştır (Dünya Göç Raporu, 2022: 23).

Tablo 1. Uluslararası Göçmen Sayısı (1970-2020 Dönemi)

Yıl	Göçmen Sayısı	Dünya Göçmen Nüfusunun Yüzdesi
1970	84.460.125	2,3
1975	90.368.010	2,2
1980	101.983.149	2,3
1985	113.206.691	2,3
1990	152.989.157	2,9
1995	161.289.976	2,8
2000	173.230.585	2,8
2005	191.446.828	2,9
2010	220.983.187	3,2
2015	247.958.644	3,4
2019	271.642.105	3,5
2020	280.598.105	3,6

Kaynak: International Organization for Migration (IOM) World Migration Report (2022).

Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre (IOM, 2009: 95) vatansız kişi (stateless person) "Herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişidir. Vatansız kişiler vatandaşlığın getirdiği haklardan faydalanamayan kişilerdir" şeklinde tanımlanmaktadır.

Yine aynı sözlüğe göre (IOM, 2009: 100), yerinden edilmiş kişi (displaced person); "Kendisini mülteci yapabilecek korkular ya da tehlikeler dışındaki sebeplerle devletinden ya da topluluğundan kaçan kişidir. Yerinden edilmiş kişi genellikle iç çatışma ya da doğal veya insan kaynaklı afetler nedeniyle kaçmak zorunda kalmıştır" olarak ifade edilmiştir. 2020 yılında savaş, çatışma, şiddet veya doğal afet gibi zorunlu sebeplerle yaşadığı ülkeden ayrılmak zorunda kalan yerinden edilmiş kişi sayısı 55 milyondur (Dünya Göç Raporu, 2022: 4).

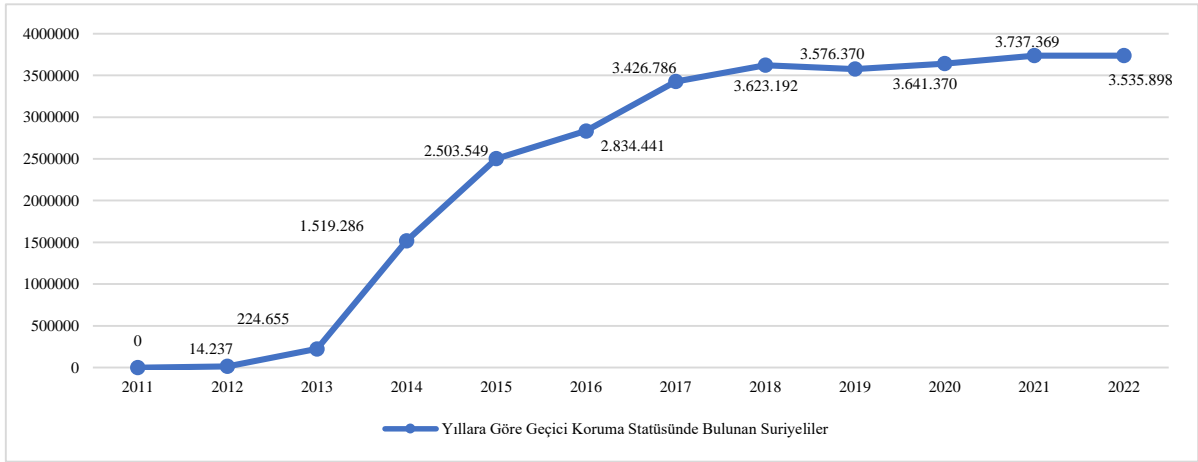
Buradan anlaşılıyor ki, göç kavramı, en az üç çeyrek yüz yıldır dünyanın en önemli sosyolojik olgularından birisidir ve hemen hemen her ülkeyi ya göç veren veya göç alan kapsamında etkilemektedir. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan sığınma arayışı veya "bir kişinin veya ailenin" farklı statüler etrafında yaşadığı mekândan coğrafi olarak yer değiştirmesi veya değiştirmek zorunda kalması insani bir durum olmakla birlikte sosyo ekonominin en önemli tartışma alanlarından birisidir. Son on yılda bu konudaki dramatik örneklerden birisi de Suriyeli sığınmacılar olmuştur.

2. TÜRKİYE'DE SURİYELİ İSTİHDAMI: MEVCUT DURUM VE YASAL ÇERÇEVE

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla uluslararası göç hareketliliğinin merkezinde yer almaktadır. İlginç biçimde, 1950 ve 1970'li yıllar arasında Avrupa'ya işçi göçü veren bir ülke durumundayken 2021 itibarıyla dünyada en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke konumuna dönüşmüştür. Bu arada göçün niteliği ve yönleri 1980'lerden itibaren giderek farklılaşmaktadır. Bu değişimde Türkiye'ye sınırı bulunan ülkelerde yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar yanında küreselleşme sebebiyle dünyada artan göç hareketliliği etkili olmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sonundan günümüze kadar geçen süreçte Türkiye'ye yönelen göç hareketleri daha çok bölgesel savaşlar, Türkiye'ye komşu ülkelerde yaşanan iç savaş ve şiddet olayları sebebiyle Türkiye'ye sığınan düzensiz görünümde olan göç hareketlerinden oluşmaktadır. Bu dönemde dünyada yaşanan siyasi çözümler, ekonomik eşitsizlikler, bölgesel savaş ve çatışmalar uluslararası göç hareketliliğini hızlandırmaktadır. Siyasi istikrarsızlıkların yanı sıra Neo-liberal piyasa ekonomisi ile bölgesel ve küresel yaşanan ekonomik fırsat eşitsizliği, bireyleri refah düzeyi yüksek, imkânların çeşitlendiği daha yaşanabilir ülkelere doğru göç etmeye teşvik etmektedir. Özellikle 1990'lardan günümüze kadar dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik olaylar ekseninde göç olgusunun niteliği değişime uğramış, uluslararası göç ve göçmen hareketliliği artmaya başlamıştır.

Tunus ve Mısır'da Aralık 2010'da küçük çaplı eylemler ile başlayan Arap Baharı süreci kısa süre içerisinde diğer Orta Doğu ülkelerine yayılmıştır. Arap Baharı sürecinde yaşanan iç savaş, isyan ve şiddet olayları sonucu Orta Doğu'dan özellikle de Suriye'den başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere kitlesel göç hareketliliği başlamıştır (Dinçer, 2022: 1467). 2011-2022 yılları arasında Türkiye'de geçici koruma statüsü kapsamında yer alan Suriyeli sığınmacı sayısı Grafik 1'de yer almaktadır. Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından günümüze kadar geçen süreçte Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacı sayısının özellikle 2013 yılından sonraki yıllarda kitlesel boyuta ulaştığı ve tırmanışa geçtiği grafikte görülmektedir. Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli sayısının 2022 yılı itibarıyla 3.535.898 olduğu görülmektedir (GİGM, 2022).

Grafik 1. 2011-2022 Yılları Arasında Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı

Kaynak: GİGM, 2022

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'de Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketleri sebebiyle Adana, Hatay, Kilis, Kahramanmaraş ve Osmaniye olmak üzere 5 şehirde 7 geçici barınma merkezi kurulmuştur. Bu barınma merkezlerinde 2022 yılı itibarıyla sadece 47.603 Suriyeli yaşamaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında çeşitli şehirlerde ise 3.466.173 Suriyeli yaşam sürdürmektedir. Ayrıca Türkiye'de yasal giriş, çıkış veya ikamet izni olmayan, düzensiz konumda olan kayıt dışı Suriyeliler de bulunmaktadır. 2022 yılı itibarıyla Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sığınmacıların 1.874.808'i erkek nüfusu, 1.638.968'i ise kadın nüfusu oluşturmaktadır.

Başlangıçta geçici olarak Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilere "misafir" tanımı yapılması Türkiye'de kalıcı hale gelmeleri ile birçok konuda yasal mevzuata dayalı adımların atılmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla Arap Baharı süreci Türkiye'nin göçe yönelik mevzuat değişikliği yapmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda yapılan en önemli değişiklik 2013 tarih ve 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)" olmuştur. Bu kanuna göre Avrupa dışından Türkiye'ye gelen yabancılar şartlı mülteci statüsünde yer almaktadır. YUKK 62. maddeye göre şartlı mülteci kavramı şöyle ifade edilmiştir:

"Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir."

Türkiye'nin göçe ilişkin 2000 yılından bu yana yeni politikalar üretme çabası içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle yabancıların iş gücü piyasasına erişimine ilişkin iyileştirme politikaları kademeli olarak gerçekleştirilmektedir. 2003 yılında kabul edilen "Yabancılar İçin Çalışma İzinleri Yasası" ve daha sonra 2013 yılında kabul edilen "Uluslararası Yabancılar Koruma Kanunu" yabancıların çalışma izinleri ve statülerinin düzenlenmesiyle ilgilidir (İçduygu ve Şimşek, 2016: 62). 2014

yılında, 2013 tarih ve 6458 sayılı YUKK 91. madde çerçevesinde geçici koruma kapsamında yer alan yabancıların geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları, yabancıların Türkiye'ye kabul edilmesi, kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkış işlemleri gibi konuları içeren Geçici Koruma Yönetmeliği kabul edilmiştir (GİGM, 2022).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de iş gücü piyasasına katılım sağlamalarına yönelik gerekli koşullara 2014 tarih ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. 2011 yılından günümüze kadar geçen süre içerisinde Türkiye'de kalıcı duruma geçen, sayıları devamlı artan Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına katılım sağlamalarına yönelik koşulların detaylı olarak düzenlenmesi gerekliliği oluşmuştur. Bu gereklilik sonucu 2016 tarih ve 8375 sayılı "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" düzenlenerek yabancıların çalışma izni almadan çalıştırılmayacağı, çalıştırıldığı takdirde işverene idari para cezası uygulanacağı ilgili yönetmelikte belirtilmiştir (md 3/1). 8375 sayılı yönetmelikte geçici koruma statüsünde bulunan yabancıların mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışma izni gerekmeksizin, buldukları ilde valiliğe başvuruda bulunmaları durumunda çalışabilecekleri belirtilmiştir (md 5/1). Yine aynı yönetmelikte geçici koruma statüsünde yer alan yabancıların Türkiye'de her iş ve işyerinde çalışmalarının önüne geçebilmek amacıyla çalışma izni alan yabancıların İçişleri Bakanlığı tarafından belirtilen illerde istihdam edilecekleri (md 7/2), ayrıca toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde geçici koruma kapsamında yer alan bir yabancı çalışabileceği şeklinde çalışma kotası sınırlaması konulmuştur (md 8/2).

3. SURİYELİ SİĞINMACILARIN İŞ GÜCÜ PİYASASINA ETKİLERİ: SEÇİLMİŞ ÖLÇÜTLER

Suriye'de 2011 yılında başlayan, günümüzde de hala devam eden iç savaş sonucu milyonlarca Suriyeli yerinden edilerek sığınmacı konumuna düşmüştür. Suriye'de meydana gelen karışıkların devam etmesi ve çözüme kavuşturulamaması Suriyeli sığınmacı krizini derinleştirerek sık sık dünya gündemine taşımıştır. Uluslararası göç, göç alan ve göç veren ülkelerin demografik özelliklerini, iş gücü arzını, ekonomik büyümeyi, gelir dağılımını, iş gücü piyasasını, ülkeler arasında siyasi ve ekonomik gündemi etkilemektedir (Chiswick ve Hatton, 2002: 1). Bu süreç içerisinde Türkiye en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumunda olması ile dikkat çekmektedir. Türkiye'de sayıları 4 milyona ulaşan Suriyelilerin ülke içerisinde ekonomik hareketliliği, iş gücü piyasasına entegrasyonu ve istihdamda yer bulması gibi önem arz eden konuların makroekonomik faktörler üzerinden bütüncül olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasında ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz değişimlerin görünür hale gelmesi, sorun alanlarının tespit edilmesi, çözümüne ilişkin politikalar üretilmesi ve bu politikaların hayata geçirilmesi bakımından önemlidir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de çalışma hayatına katılımları konusunda çalışma izni olan Suriyeliler ile çalışma iznine sahip olmayan düzensiz konumda olan Suriyeliler olmak üzere ayrı değerlendirmeler yapmak daha doğru olacaktır. Düzensiz konumda olan Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasında mevcut durumlarına dair sayısal verilerin bulunmaması Türkiye'nin iş gücü piyasasına dair sağlıklı değerlendirmeler yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 2'de Türkiye'de 2011-2022 yılları arasında yakalanan düzensiz sığınmacı sayısı yer almaktadır. Bu veriler ekseninde 2022 yılında Türkiye'de 285.027 düzensiz sığınmacı yakalanmıştır (GİGM, 2022). Düzensiz sığınmacıların iş gücü piyasasında ücretleri aşağı doğru çekme, güvencesiz şekilde çalışma gibi birtakım olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Ayrıca çalışma iznine sahip olan yabancılar ile ilgili kayıtlı verilere ulaşmak mümkünken düzensiz durumda olan, dolayısıyla çalışma iznine sahip olmayan yabancıların iş gücü piyasasına katılımları, hangi sektörlerde istihdam ettikleri, çalışma koşulları, aldıkları ücretler ile ilgili ekonomik verilerin bulunmaması konuya ilişkin sorunların tespitini ve çözümüne ilişkin politikalar üretmeyi zorlaştırmaktadır.

Tablo 2. Türkiye' de Yakalanan Düzensiz Sığınmacı Sayısı (2011-2022 Dönemi)

Yıl	Düzensiz Sığınmacı Sayısı	Yıl	Düzensiz Sığınmacı Sayısı
2011	44.415	2017	175.752
2012	47.510	2018	268.003
2013	39.890	2019	454.662
2014	58.647	2020	122.302
2015	146.485	2021	162.996
2016	174.466	2022	285.027

Kaynak: GİGM, 2022

Türkiye'de esnek vize uygulamaları sebebiyle düzensiz sığınmacılar iş gücü piyasasına kolaylıkla dahil olabilmektedirler. Geçici olarak çalışmak amacıyla Türkiye'ye gelen sığınmacılar esnek vize uygulamaları, coğrafi yakınlık, kayıt dışı çalışılabilir işlere erişim kolaylığı, Türkiye'de sosyal ağlar vasıtasıyla istihdama erişim kolaylığı vb. sebeplerle Türkiye'yi tercih etmektedirler (İçduygu, 2004). Sığınmacıların Türkiye'de çalışma izni almak, kurumsal hizmetlere ulaşmak gibi prosedürler hakkında bilgi sahibi olmamaları onları çalışma izni almadan kayıt dışı olarak çalışmaya iten faktörler arasındadır. Savar ve Kedikli (2019) tarafından Çankırı'da Suriyeli sığınmacıların kurumsal hizmetlere erişim konusunda karşılaştıkları sorunların tespiti ve bu sorunların çözümüne ilişkin yapılan çalışmada, sığınmacıların çalışma izni almaya ilişkin yasal

prosedürün uygulanma bakımından zaman gerektirmesinden dolayı çalışma izni olmadan emek sömürüsüne ve ayrımcılığa maruz kalarak kayıt dışı istihdamda yer aldıkları ifade edilmiştir.

Tablo 3'te Türkiye'de 2014-2022 yılları arasında yakalanan düzensiz sığınmacıların uyruklara göre dağılımı yer almaktadır. Bu veriler ekseninde 2022 yılında en fazla sayıda yakalanan düzensiz sığınmacı 115.775 ile Afganistan uyruklardan oluşmaktadır. Afganistan uyruklu düzensiz sığınmacıları 45.909 ile Suriye uyruklu düzensiz sığınmacılar izlemektedir. Türkiye'ye kaçak olarak giriş yapan düzensiz sığınmacı sayısı arttıkça kayıt dışı sektörlerde istihdam eden sığınmacı iş gücünün yerli iş gücüne oranı da artmaktadır (Şahin, 2020: 689).

Tablo 3. Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Dağılımında İlk 5 Ülke (2014-2022 Arası)

Yıl	Afganistan	Pakistan	Suriye	Filistin	Irak
2014	12.248	2.350	24.984	508	1.728
2015	35.921	3.792	73.422	615	7.247
2016	31.360	19.317	69.755	365	30.947
2017	45.259	30.337	50.217	832	18.488
2018	100.841	50.438	34.053	10.545	17.629
2019	201.437	71.645	55.236	12.210	12.097
2020	50.161	13.487	17.562	2.059	3.836
2021	70.252	16.133	23.469	3.491	4.408
2022	115.775	15.367	45.909	14.270	6.628

Kaynak: GİGM, 2022

Düzensiz ve kaçak olarak Türkiye'ye giriş yapan sığınmacılar Türkiye'de yasal olarak yok sayılarak hiçbir yardımdan faydalanamamaktadırlar. Dolayısıyla ekonomik imkânsızlıklar içerisinde buldukları belirsizlik ortamında hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Devlet yardımının olmadığı bu süreçte sığınmacılar karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve toplumsal zorlukların üstesinden gelebilmek adına toplumsal ilişki ağlarından faydalanmaktadırlar Pusch ve Wilkozewski'nin (2010: 203) ifade ettiği gibi resmi bir bütünleşme sağlayamayan sığınmacılar fiili bütünleşme gerçekleştirebilmek için tanıdık, akraba vb. çeşitli toplumsal sermayelerden faydalanmaktadırlar. Yapılan çalışmalarda (Danış, 2010; Pusch ve Wilkozewski, 2010; Aygül, 2018) Suriyelilerin geniş aile ve akrabalık bağlarının Türkiye'ye göç sürecinde ve istihdama erişim konusunda yol gösterici nitelikte önemli bir faktör olduğu, göç ettikleri şehirlerde akrabalık bağlarının karşılaştıkları sorunların çözümünü kolaylaştırdığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4'te 2011-2021 yılları arasında Türkiye'de yabancılara verilen çalışma izni sayıları yer almaktadır. 2020 yılında yabancılara verilen çalışma izni sayısı 2019 yılına göre 21.658 kişi azalarak 123.574 olmuştur. 2021 yılında ise Türkiye'de 163.103 yabancıya çalışma izni verilmiştir (ÇSGB, 2022). Türkiye'de yabancılara verilen çalışma izninin süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni ve bağımsız çalışma izni olmak üzere üç farklı çeşidi bulunmaktadır. Süreli çalışma izni alan bir yabancı belirli bir işyerinde belirli bir işte en çok bir yıl süre ile çalışabilmektedir. Çalışma izni başvurusunu uzatması durumunda ise değerlendirmeler sonucu en çok iki yıl uzatabilmektedir. "Türkiye'de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilmektedir. Bağımsız çalışma izni ise profesyonel meslek mensubu yabancılara, diğer kanunlarda belirtilen özel şartların sağlanması kaydıyla verilmektedir" (ÇSGB, 2022).

Tablo 4. Türkiye'de 2011-2021 Yılları Arasında Yabancılara Verilen Çalışma İzni Sayısı

Yıllar	İzin Sayısı
2011	17.466
2012	32.279
2013	45.823
2014	52.295
2015	64.521
2016	73.549
2017	87.182
2018	115.837
2019	145.232
2020	123.574
2021	168.103

Kaynak: ÇSGB, 2022

Tablo 5'te Türkiye'de 2021 yılında yabancılara verilen çalışma izni sayısının uyruklara göre dağılımı yer almaktadır. 2021 yılında 91.500 Suriyeli sığınmacıya çalışma izni verilmiştir. 2021 yılında en fazla çalışma izni Suriye uyruklu yabancılara verilmiştir.

Tablo 5. Uyruklara Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzni Sayısı (2021, İlk 10 Ülke)

Uyruk	Çalışma İzni Sayısı
Suriye	91.500
Türkmenistan	7.850
Rusya	6.253
İran	5.072
Gürcistan	4.873
Kırgızistan	4.570

Ukrayna	4.564
Özbekistan	3.912
Azerbaycan	3.612
Afganistan	2.923

Kaynak: ÇSGB, 2022

2010-2021 yılları arasında Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı Tablo 6’da yer almaktadır. 2020 yılında yüzde 30,59 olan kayıt dışı istihdam oranı, 2021 yılında yüzde 29 olarak gerçekleşmiştir (SGK, 2022). Buradan hareketle sığınmacıların yerli iş gücünün yerini alarak kayıt dışı istihdamın sürdürülebilmesine katkı sağladığı söylenebilir. Emek arzının artması aynı zamanda ücretler üzerinde enflasyonist baskı yaratmaktadır. Dolayısıyla yalnızca sığınmacı emeği değil aynı zamanda yerli iş gücünün kazanımları da her geçen gün azalmaktadır (Aygül, 2018: 187).

İçduygu’ya göre (2004: 13) Türkiye’de kayıt dışı ekonomi küçük, orta ölçekli şirketlerin ağır vergi yükü, krizler ve rekabete karşı direnemesi sonucu ortaya çıkmış, geçici ve kaçak olarak çalışmak isteyen sığınmacı, göçmen ve hatta vatandaşların da dâhil olduğu seneler içerisinde giderek artan rakamlara ulaşmıştır. Kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu Türkiye’de sığınmacılar kayıt dışı istihdam olanaklarına erişim sağlamakta güçlük çekmemektedir. Suriyeli sığınmacıların kaçak olarak yasa dışı göç etmelerinden kaynaklı kayıt dışı istihdam edebilecekleri işlere erişimleri oldukça kolaydır. Yasa dışı olarak Türkiye’ye giriş yapan sığınmacılar sınır dışı edilme korkusuyla zor ve ağır şartlarda düşük ücretler ile çalışmayı kabullenmektedirler.

Tablo 6. 2010-2021 Yılları Arası Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Yıllar	Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)
2010	43.25
2011	42.05
2012	39.02
2013	36.75
2014	34.97
2015	33.57
2016	33.49
2017	33.97
2018	33.42
2019	34.52
2020	30.59
2021	29

Kaynak: SGK, 2022

Lordoğlu (2015) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de kayıt dışı istihdamın genişlemesinde 2011 yılından sonra kitlesel olarak Suriye’den Türkiye’ye yönelen göç hareketlerinin, ayrıca Türkiye’nin komşusu olan diğer ülkelerde savaş, çatışma, zulüm, insan hakları ihlali gibi zorunlu sebeplerle Türkiye’ye yönelen düzensiz göç hareketlerinin etkili olduğu ifade edilmiştir. İnşaat, tarım, turizm, tekstil, ev hizmetleri ve bakıcılık sektörleri Türkiye’de kayıt dışı istihdam eden sığınmacıların kolay erişebildiği sektörler arasındadır. Bakıoğlu (2018) tarafından Ankara’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların ekonomik yaşam deneyimlerinden hareketle çalışma ve istihdam koşullarının incelendiği nitel çalışmada, Suriye’de çiftçilik ve zanaatkarlık ile geçimini sağlayan sığınmacıların, Ankara’da yoğunlukla mobilya, inşaat, nakliye gibi geçici ve vasıfsız işlerde, olumsuz çalışma koşulları içerisinde kayıt dışı olarak istihdam edildiği ifade edilmiştir.

Özellikle tarım ve turizm sektörü sığınmacıların mevsimlik olarak kayıt dışı çalıştığı sektörler arasında yer almaktadır. Genellikle Türkiye’nin güney şehirlerinde turizm ve eğlence sektöründe kaçak olarak istihdam eden sığınmacı sayısı oldukça fazladır (Şahin, 2020: 687).

Öçal ve Şenel (2021) tarafından Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinde kayıt dışı istihdamın incelendiği çalışmada, Marmara bölgesi kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu bölge olarak dikkat çekmektedir. Bu durumun Marmara bölgesinin yoğun göç alan, sanayi, turizm ve ticaretin canlı olduğu bir bölge olması sebebiyle, bölgede ucuz ve niteliksiz iş gücüne olan talebin yoğun olmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yine aynı çalışmada hizmet sektörünün Marmara bölgesinde kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu sektör konumunda olduğu, bunun sebebi olarak ise bölgede imalat, hizmet, ticaret, turizm faaliyetlerinin yoğun olması, tarımsal alanların ise sınırlı olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Cheung ve Phillimore (2014) tarafından yapılan çalışmada, Birleşik Krallık’ta yaşayan sığınmacılara ilişkin sosyal sermaye, istihdam ve iş gücü piyasası arasındaki ilişki incelenmiştir. Sığınmacıların sahip olduğu sosyal ağların genişliği, dil yeterliliği, ülkede daha uzun süre ikamet etme faktörlerinin sığınmacıların istihdama erişimini önemli ölçüde etkileyerek kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada sığınmacı entegrasyonunun iki önemli unsurunu oluşturan istihdam ve sosyal sermaye arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İş gücü piyasasına erişim ve istihdama katılım sağlamak sığınmacıların göç ettikleri toplumda yer bulmak, sosyal ilişkiler geliştirmek, dil öğrenmek, yeniden ekonomik bağımsızlık kazanmak bakımından oldukça önemlidir (Cheung ve Phillimore, 2014: 520-522). Bir sığınmacı için iş bulamamak, dolayısıyla istihdamda yer almamak geleceğe yönelik belirsizlik, toplumdan soyutlanmak, kendini gerçekleştirememek gibi birtakım sorunları beraberinde getirebilmektedir (Aygül, 2018: 206). İstihdamda yer alan sığınmacıların toplumla sosyal bağ kurma, ekonomik bağımsızlığını kazanma, dil öğrenme gibi imkânlarla erişimi daha kolay olmaktadır.

Güvencesiz istihdam koşullarından en derinden etkilenen kadın ve çocuk göçmenlerdir. Yapılan çalışmalarda Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların iş gücü piyasasına katılımlarının erkek göçmenlere oranla oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir (Paksoy vd, 2015; Kaypak ve Bimay, 2016; Bakioğlu, 2018). Mesleki yetersizlik, dil sorunu, toplumsal ve kültürel farklılıklar Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye’de istihdamda yer almamalarının sebepleri arasındadır. İş gücü piyasasına katılımları oldukça düşük olan kadın sığınmacılar, istihdamda yer bulamamakta dolayısıyla dilencilik, temizlik, ev işleri, çocuk bakıcılığı gibi emek yoğun sektörlerde gününbirlik işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Türkiye’de kadın sığınmacıların istihdamına yönelik yapılan başka bir çalışmada, Türkiye iş gücü piyasasında cinsiyet temelli bölünmenin ortaya çıktığı ve kadın sığınmacıların ikincil iş gücü piyasasında hem sığınmacı olmalarından dolayı hem de cinsiyetlerinden dolayı ezilerek daha dezavantajlı grubu oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır (Demirdizen, 2013).

Yoksulluk ve geçim sıkıntısı ile karşı karşıya kalan Suriyeli aileler çocuklarının düşük ücretle, olumsuz çalışma koşulları içerisinde çalışmalarını kabul etmektedirler. 2022 yılı itibarıyla Türkiye’de geçici koruma altında bulunan 3.535.898 Suriyeli bulunmaktadır. Suriyelilerin yüzde 47,4’ü 0-18 yaş aralığında çocuklardan oluşmaktadır (GİGM, 2022). Dolayısıyla Türkiye’de sığınmacı çocuk işçi potansiyeli oldukça yüksektir. Türkiye’de istihdamda katılan çocuk sığınmacılara dair verilerin mevcut olmaması konuya ilişkin çözüm üretmeyi zorlaştırmaktadır. Lordoğlu ve Aslan (2018) tarafından İstanbul, Şanlıurfa ve Mardin olmak üzere Suriyelilerin yoğunlaştığı üç ilde sığınmacı çocuklar ve aileleriyle gerçekleştirilen mülakat çalışmasında, 6-14 yaş aralığındaki Suriyeli sığınmacı çocukların ekonomik sıkıntılar sebebiyle yaşlarına uygun olmayan oldukça kötü çalışma koşulları içerisinde bazen sözlü bazen de fiziksel şiddete maruz kalarak çalışmaya razı oldukları ifade edilmiştir.

Özellikle genç işsizlik oranının oldukça yüksek olduğu Türkiye’de Suriyeli işçilerin iş gücü piyasasında kolaylıkla yer bulmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Suriyeli işçilerin düşük ücret, güvencesiz çalışma koşulları içerisinde vasıfsız ve tehlikeli işlerde kayıt dışı olarak çalışmayı kabullenmeleri, iş gücü piyasasında sığınmacı iş gücüne talebi artırmaktadır. Ucuz iş gücünün kaynağı olan sığınmacılar uzun saatler çalışmakta, üretimi artırmakta ve maliyetleri düşürmektedirler. İçduygu’nun (2004: 13) belirttiği gibi yerli nüfusun çalışmak istemediği tehlikeli ve vasıfsız işlerde, düşük ücretle çalışmaya razı olan göçmen ve sığınmacı işçiler varken, işverenler neden yerli işgücünü tercih etsin?

Sığınmacıların gittikleri ülkede iş bulamamaları istihdamda yer almamaları o ülkede işsizlik oranını artırmaktadır. İşsiz kalanlar düşük ücrete razı olduklarından ucuz iş gücü ortaya çıkmaktadır. Maliyetleri düşürmek için bu fırsatı kaçırmayan iş sahipleri ise kendi işçilerini işten çıkararak daha düşük ücret ile çalışmayı kabullenen sığınmacı işçileri çalıştırmak istemektedirler. Dolayısıyla bu durum karşısında yerel nüfus işsiz kalmakta, işsizlik oranlarında artış yaşanmaktadır (Harunoğulları, 2018: 321). İşsiz kalan yerel nüfus ile sığınmacılar arasında eşitsizlikler yaşanmaktadır. Bu durum yerli nüfusun sığınmacılara karşı olumsuz tepkisine yol açmaktadır. Kaypak ve Bimay (2016) tarafından Batman’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların Batman iline ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri üzerine yapılan çalışmada, kısıtlı iş imkânlarının bulunduğu, işsizlik oranının ise oldukça yüksek olduğu Batman’da Suriyeli sığınmacıların yoğunlaşarak düşük ücretlerle, niteliksiz ve vasıfsız işlerde kayıt dışı olarak istihdam etmelerinin, yerel halkın Suriyeli iş gücü ile rekabetini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sığınmacıların iş gücü piyasasında yer bulmaları yaşadıkları şehrin ekonomik durumuna ve ihtiyacına göre şekillendiği söylenebilir. Sığınmacıların Türkiye’nin iş gücü piyasasına bölgesel etkileri üzerine yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Emek yoğun ekonomiye sahip olan şehirlerde sığınmacılar daha çok geçici, güvencesiz ve vasıfsız işlerde, düşük ücretler ile çalışmaya razı olmaktadır. Meslek sahibi olan sığınmacılarda ise aşağı doğru mesleki hareketlilik söz konusudur (Paksoy vd., 2015; Aygül, 2018; Bakioğlu, 2018; Harunoğulları, 2018). Geriye doğru mesleki hareketlilik sığınmacıların sahip oldukları bilgi ve becerilerin önemsizleşmesine, daha vasıfsız işlerde, düşük ücretlerle çalışarak emeğin sömürülmesine sebep olmaktadır (Aygül, 2018: 199).

Paksoy vd. (2015) Kilis’te yaşayan Suriyeli sığınmacıların ekonomik, sosyal ve ticari olarak Kilis’e etkileri üzerine yerel halk ile gerçekleştirdiği saha çalışmasında, Suriyeli sığınmacıların Kilis’te kayıt dışı olarak oldukça düşük ücretlerle istihdamda yer aldığı ve bu durumun yerel halkın iş gücü piyasasında istihdamını zorlaştırdığını ifade etmiştir. Ayrıca Suriyelilerin Kilis’te yoğunlaşmaları ile Kilis ilinde kayıt dışı ticarete artış olduğu yine aynı çalışmada elde edilen bulgular arasındadır.

Aygül (2018) tarafından Isparta’da yaşayan farklı sığınmacı veya göçmen grupların istihdam alanları ve istihdam koşullarının incelendiği çalışmada, eğitim seviyesi, iş becerisi ve dil seviyesi düşük olan sığınmacı grupların düşük ücretlerle, tehlikeli işlerde güvencesiz şekilde çalışmayı kabul ederek istihdamda yer aldıkları belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada sığınmacıların yaşamlarını devam ettirebilmek adına çalışmak zorunda olmaları dolayısıyla iş gücü piyasasının prekaryası konumunda oldukları ifade edilmiştir. Göçmen veya sığınmacı grupların düzensiz ve geçici işlerde oldukça düşük ücretlerle kayıt dışı olarak çalışmaları, keyfi olarak işten çıkarılmaya karşı savunmasız olmaları, resmî olarak iş gücü piyasasında kimliklerinin tanınmamasından dolayı emek sömürüsüne maruz kalmaları onların prekarya olarak ifade edilmesini mümkün kılmaktadır (Aygül, 2018: 185).

Standing (2015: 3-6), güvencesiz ve istikrarsız emek, serbest, geçici ve yarı zamanlı çalışma, kayıt dışı çalışma gibi özelliklere sahip olduğunu belirttiği prekarya kavramına atıfta bulunmuştur. Bu kavram aslında dünyada hızla büyüyen, geçici, vasıfsız işlerde güvencesiz şekilde çalışan, emeği sömürülen bir sınıfa kapsamaktadır. Standing (2015) çalışmasında, güvencesiz çalışan genç, yaşlı işçiler, yoksullar, engelliler ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü koşulda çalışmaya razı olan sığınmacı, mülteci ve göçmenleri prekarya sınıfına dâhil etmiştir. Adar (2018: 20) ise Türkiye'nin iş gücü piyasasında vasıfsız, güvencesiz ve kayıt dışı olarak yer alan Suriyeli sığınmacı emeğinin, Türkiye'nin iş gücü piyasasının yeni prekaryası olduğunu vurgulamıştır.

4. SURIYELİ GÖÇÜ EKSENLİ TÜRK İŞ GÜCÜ PİYASASI SORUN ALANLARI

Gerek ülke içerisinde gerek ülkeler arasında iş gücü ihtiyacı göç hareketliliğine sebep olmaktadır. Küreselleşen dünyada ülkeler arasında emek ve sermayenin serbest olarak hareket etmesi rekabeti artırmakta, maliyetleri azaltmakta, ucuz iş gücüne olan talebi artırmaktadır (Aygül, 2018). Zorunlu sebeplere dayalı olarak yaşadıkları toprakları terk eden sığınmacılar hayatlarını devam ettirebilmek için güvencesiz şartlarda, vasıfsız işlerde geçici olarak çalışmayı kabullenerek ucuz iş gücünün önemli bir kaynağı olarak iş gücü piyasasında yer almaktadırlar.

Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına erişim sürecinde karşılaştıkları temel sorunlar kayıt dışı istihdam, düşük ücret, vasıfsız işlerde istihdam, haksız rekabet, dil sorunu olarak sıralanabilir (Şahankaya Adar, 2018: 23).

Başlangıçta geçici koruma statüsü ile Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin iş gücü piyasasına katılım sağlamalarına ilişkin yasal düzenlemelerin muğlak ve belirsiz yapıda olması onların kayıt dışı sektörlerde güvencesiz olarak çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Suriye'de iç savaşın halen devam ediyor olması sebebiyle Suriyeliler Türkiye'de geçici misafirlikten kalıcı duruma geçmişlerdir. Bu durum Türkiye'nin iş gücü piyasasında kayıt dışı istihdam, düşük ücretler, emek sömürüsü, haksız rekabet gibi sorun alanlarının ortaya çıkarak belirginleşmesine sebep olmuştur. Bu sorun alanlarına ilişkin güncel yasal düzenleme ve politikalara olan ihtiyaç ise her geçen gün artmaya başlamıştır. Geleceğe yönelik artan belirsizlik Türkiye'nin Suriye deneyimine ilişkin karşılaştığı sorunların çözümünü zorlaştırmaktadır.

Türkiye'de sayıları 4 milyona ulaşan Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin iş gücü piyasasında yer almaları ile iş gücü piyasasında yaşanan eşitsizliklerin arttığını söylemek mümkündür. Temel ihtiyaçlarını giderebilmek ve hayatta kalmak adına zorlu şartlarda çalışan ucuz iş gücünün prekaryası konumunda olan sığınmacılar emek sömürüsüne maruz kalmaktadırlar. Fakat her an işten çıkarılma ve işini kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalmaları onları savunmasız bırakmaktadır. Güvencesiz ve kayıt dışı olarak iş gücü piyasasında yer alan sığınmacıların fuhuş, uyuşturucu, insan ticareti gibi illegal işler ile tanışması diğer kayıtlı durumda olan göçmenlere göre daha kolay olabilmektedir.

İçduygu ve Şimşek (2016: 65-66) sığınmacıların ev sahibi ülke vatandaşlarına göre daha fazla zorluk, yoksulluk ve sosyal dışlanma problemleriyle karşılaşmakta olduğunu belirterek göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma, istihdam gibi konularda temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik köklü ve kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğunu ayrıca bu politikaların da göçmenlere hitap etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de çalışma izni alma, sosyo-ekonomik hizmetlere erişim ile ilgili bilgi eksikliğinden dolayı bu süreçte zorlanmaktadır. Çalışma izni almak için başvuru yapmak, evrakları temin etmek gibi yasal prosedürler konusunda bilgi sahibi olmayan sığınmacılar, çalışma izni almadan kayıt dışı olarak çalışmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla bilgi eksikliği kayıt dışı ekonominin artarak yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Sığınmacılar sosyal ve ekonomik haklara erişim konusunda izlenecek adımlara yönelik muhtarlıklar, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yönlendirilmelidir. Bu süreçte kamu kurum ve kuruluşları koordinasyon halinde olmalıdır.

Sığınmacıların sonradan dâhil oldukları topluma sosyo-ekonomik uyumunda dil becerisi kazanmak oldukça önemli bir faktördür. Dil becerisi kazanan sığınmacılar istihdama erişimi, bulunduğu topluma uyum süreci oldukça kolay olmaktadır. Dil yeterliliği sayesinde sığınmacılar sosyo-ekonomik ilişki ağları kurmakta, istihdama erişerek ekonomik bağımsızlığını elde edebilmektedirler. Bu ekseninde sığınmacıların buldukları illerde dil öğrenme konusunda eğitimler düzenlenmeli, dil öğrenimini kolaylaştıracak çeşitli sosyal aktiviteler düzenlenmelidir.

2022 itibarıyla Türkiye'de geçici koruma statüsü kapsamında yaklaşık 4 milyon kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır (GİGM, 2022). Ayrıca sayısı bilinmeyen kaçak olarak Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sığınmacılar da bulunmaktadır. Düzensiz olarak Türkiye'de bulunan sığınmacıların iş gücü piyasasına katılımları, hangi sektörlerde hangi koşullarda istihdamda yer aldıklarına dair veriler bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durum Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin iş gücü piyasasında yol açtığı sorun alanlarının çözümüne ilişkin politikalar üretmeyi zorlaştırmaktadır. Kayıt dışı ve düzensiz göçle mücadeleye ilişkin daha sıkı tedbirler alınması, politikalar üretilmesi gerekmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye iş gücü piyasasında genel görünümü, iş gücü piyasasında meydana getirdiği olumlu ve olumsuz değişimler, sorun alanları ve çözüm önerileri değerlendirilirken Türkiye’de işsizlik, istihdam, ücretler, çalışma koşulları gibi iş gücü piyasasına ait verilerin bölgesel olarak farklılık göstermesi, düzensiz durumda olan Suriyeli sığınmacılara ait ekonomik verilerin mevcut olmamasından dolayı çeşitli sınırlamalar ile karşılaşmıştır. Bu sınırlamalar Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de iş gücü piyasasında meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilere, sorun alanlarına ve çözüm önerilerine yönelik bütüncül tabloya ilişkin değerlendirmeler yapmayı zorlaştırdığı görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalacağı sürenin uzayarak belirsizleşmesi Türkiye’nin iş gücü piyasasında düşük ücret, kayıt dışı istihdam, güvencesiz çalışma koşulları, haksız rekabet, emek sömürüsü gibi olumsuz sorun alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu sorun alanlarının her geçen gün daha görünür hale gelmesine yol açmaktadır.

Türkiye’de yüksek işsizlik oranları, düşük istihdam ve iş gücüne katılım oranları gibi olumsuz göstergelere rağmen Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasında kolaylıkla yer bulduğu gözlemlenmektedir. Sığınmacı işçilerin düşük ücret, güvencesiz çalışma koşulları içerisinde vasıfsız ve tehlikeli işlerde kayıt dışı olarak çalışmayı kabullenmeleri, iş gücü piyasasında sığınmacı iş gücüne talebi artırmaktadır. Ucuz iş gücünün kaynağı olan sığınmacılar uzun saatler çalışmakta, üretimi artırmakta ve maliyetleri düşürmektedirler. Bu sebeplerden dolayı sığınmacı iş gücüne olan talep artmaktadır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların kolaylıkla erişebileceği kayıt dışı istihdam olanakları mevcuttur. Kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasına yönelik uygun ortamın mevcut olduğu Türkiye’de kayıt dışı istihdam ile mücadeleyle yönelik ihtiyaca göre güncel düzenlemeler yapılarak kayıt dışı istihdamın genişlemesinin önüne geçilmelidir.

Yasa dışı olarak Türkiye’de ikamet eden düzensiz konumda olan, çalışma iznine sahip olmayan sığınmacıların Türkiye’de iş gücü piyasasında kayıt dışı olarak yer alıyor olmaları, onları işten çıkarılma, iş bittikten sonra ücretin ödenmemesi, yakalanma, sınır dışı edilme gibi konularda korumasız bırakılmaktadır. Düzensiz sığınmacılar iş gücü piyasasında ücretleri aşağı doğru çekme, güvencesiz şekilde çalışma gibi birtakım olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Türkiye’de iş gücü piyasasında yerli nüfusa ödenen ücretler ile sığınmacılara ödenen ücretler arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Sığınmacılar yaşadıkları çaresizlikten dolayı uzun saatler oldukça düşük ücretlerle çalışmayı kabullenmektedirler. İş gücü piyasasında oluşan eşitsizliklerin giderilebilmesi için aynı işi yapan yerli nüfus ile göçmenlere ödenen ücretlerin eşitlenmesi gerekmektedir.

Savaş, zulüm, insan hakları ihlali gibi zorunlu sebeplerle yasal veya yasa dışı olarak Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin hayatları zorluklarla geçmektedir. Suriyeli sığınmacılar geçici ve vasıfsız işlerde, uzun çalışma saatleri ve olumsuz çalışma koşulları içerisinde, oldukça düşük ücretlerle hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. İş gücü piyasasında ve istihdamda yer alan Suriyeli sığınmacıların dahi hayatları yoksulluk ve olumsuz hayat koşullarıyla mücadele içerisinde geçmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların istihdam koşullarının düzenlenerek sığınmacılara hitap edecek ekonomik entegrasyon politikalarının hayata geçirilmesi, sığınmacıların çalışma şartlarının insan hakları bağlamında ele alınması elzemdir.

Suriyeli sığınmacıların istihdama erişimleri yaşadıkları şehrin ekonomik durum ve ihtiyaçlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. İş gücü piyasasının bölgesel ihtiyaçlarına göre sığınmacı emeği değerlendirilerek, iş imkânları oluşturulabilir, gerekli mesleki eğitimler verilebilir. Ayrıca işverenlerin karşılaştığı sorunlar tespit edilerek işverenler desteklenebilir.

Suriyeli sığınmacı kadınların mesleki yetersizlik, dil sorunu, toplumsal, kültürel farklılıklar ve önyargılar, Suriye’de kadın istihdamının yaygın olmaması gibi sebeplerle Türkiye’de istihdama katılmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda Suriyeli kadın sığınmacıların dil öğrenmesi, sosyal ilişki ağlarının geliştirmesi, becerilerine uygun iş alanlarının oluşturulmasına yönelik politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de okul çağındaki Suriyeli çocuk sığınmacıların ailenin geçimine katkı sağlamak amacıyla istihdamda yoğun şekilde yer aldıkları, çalışmak zorunda kaldıkları ve küçük yaşta büyük sorumluluklar üstlendikleri görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de yaygın olan sığınmacı çocuk işçiliğinin önüne geçebilmek adına sığınmacı çocukların eğitime erişebilmesi, eğitim hakkını kullanabilmesine yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Çalışmanın fikir, tasarım, yorum, literatür taraması ve yazım aşamaları yazarların ortak katkılarıyla gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aygül, H. H. (2018). Mültecilerin işgücüne katılımı ve piyasaya dair deneyimleri. Aygül, H.H., Eke, E. (Ed.), *21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler bir Türkiye perspektifi* içinde (179-210), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakioğlu, A. (2018). Ankara'daki mültecilerin geçim ve ekonomik deneyimleri. Bakioğlu, A., Artar, F., İzmir, H. (Ed.). *Ankara'daki Suriyelilerin mülteçilik deneyimleri göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma* içinde (40-51), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları
- Barışık, S. (2020). Göç kavramı, tanımı ve türleri. Barışık, S. (Ed.), *Küreselleşen dünyada fırsat eşitliği arayışında uluslararası göç ve Türkiye'nin Suriye deneyimi* içinde (1-24), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Battır, O. (2021). *Dünden bugüne uluslararası göç kuram, algı ve siyasa*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cheung, S. Y., Phillimore, J. (2014). Refugees, social capital and labor market integration in the UK. *Sociology*, 48 (3), 518–536,
- Chiswick, B. R., Hatton, T. J. (2002). Migration and the integration of labor markets, *IZA Discussion Paper* https://www.researchgate.net/publication/5138400_International_Migration_and_the_Integration_of_Labor_Markets.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). <https://www.csgeb.gov.tr/media/87487/yabanciiizin2020.pdf>, E. T.: 07.03.2023.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/calisma-izni/izin-turleri/> E. T.: 07.03.2023.
- Danış, D. (2010). İstanbul'daki Iraklı göçmenlerin parçalı eklenme sürecinde toplumsal ağlar. Pusch, B., Wilkoszewski, T. (Ed.). *Türkiye'ye uluslararası göç toplumsal koşullar, bireysel yaşamlar* içinde (191-224), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Demirdizen, D. (2013). Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar: yeni düzenlemelerle yarı köle emeğine doğru mu?. *Çalışma ve Toplum*, 3, 325-346.
- Diñer, S. (2022). Avrupa'da islamofobinin yükselişe geçmesinde Arap baharı sürecinin etkisi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(86), 1462-1473.
- Dost, S. (2014). Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların hukuki durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-69.
- Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmelik. (2016 Tarih ve 8375 Sayılı) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf>, E. T. 07.03.2023.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.
- Göç idaresi genel müdürlüğü, yabancılar ve uluslararası koruma kanunu (YUKK), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> /, E. T. 07.03.2023.
- Harunoğulları, M. (2018). Sınır ötesinde yeni bir yaşam Suriyeli sığınmacılar ve göçün coğrafi etkileri. Aygül, H.H., Eke, E. (Ed.), *21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler bir Türkiye perspektifi* içinde (s 297-328.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- International Organization for Migration (IOM) World Migration Report (2022). <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>,
- İçduygu, A. (2004). Türkiye'de kaçak göç: İstanbul. *İstanbul Ticaret Odası*, Yayın No: 2004-65.
- İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59-69.
- Kaypak, Ş, ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Lee, E.S. (1996). A theory of migration, R. Cohen (Ed.), *Theories of migration in* (14-24), Edward Elgar Publishing
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz göç ve işgücü piyasalarına yansımaları, *Çalışma ve Toplum*, 57, 715-731.
- Lordoğlu, K., Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 2(57), 715-731.
- Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (2022). <https://mülteciler.org.tr/son-yillarda-akdenizde-olen-gocmen-sayisi/>.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>.
- Öçal, M. ve Şenel, D. (2021). Türkiye'de kayıt dışı istihdamın bölgesel analizi. *Çalışma ve Toplum*, 2, 1201-1232.
- Özyakışır, D. (2013). Göç kuram ve bölgesel bir uygulama, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Paksoy, H. M., Koçarslan, H., Kılınç, E. ve Tunç, A. (2015). Suriyelilerin ekonomik etkisi: Kilis ili örneği. *Birey ve Toplum*, 142-173.
- Pusch, B. ve Wilkoszewski, T. (2010). *Türkiye'ye uluslararası göç toplumsal koşullar, bireysel yaşamlar* (Çev. Mutlu Çomak Özbatr) Kitap Yayınevi.
- Savar, E. ve Kedikli, U. (2019). Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkânlar ve uyum sorunları: Çankırı örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1119-1142.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari E.T: 06.09.2022.
- Standing, G. (2015). The precariat and class struggle. *RCCS Annual Review*, 7, 3-16,
- Şahankaya Adar, A. (2018). Türkiye'de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü?. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 13-36.
- Şahin, Ç. (2020). Eleştirel bir bakış: Türkiye'de kayıt dışı göçmen işçi istihdamına yönelik göç yönetimi ve dünya kapitalizminin emek piyasasının kontrolü ile bunun bağlantısı. Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H. (Ed.). *Dünyada göç yönetimi ve Türkiye'nin göçmenleri: göçü nasıl yönetmeli?* içinde (681-713), İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Türk Dil Kurumu (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 06.09.2022.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Göç terimleri sözlüğü* (2. Baskı), No: 31. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, E.T.: 06.09.2022.
- World migration report: chapter 2, *göç ve göçmenler: küresel bakış*. (2020). <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, E.T.: 06.09.2022.

